

Kaikkein surullisin rakkaustarina

Olen kertova sinulle kaiken, lukijani, vaikka se on vaikeaa ja nöyryyttävää. Kuitenkin minun on purettava tuntojani, laitettava siirtolohkare vierimään sydämeni seinämää pitkin ja oltava niin rehellinen kuin pystyn. Oma tarinani piilee sattumalta löytämäni kertomuksen sisällä. Oli keväinen iltapäivä pääkirjaston runousosastolla ja käsissäni lepäsi kirja, jonka kannessa oli kirahvi tai auringonlasku; en ole koskaan oikein osannut päättää, kumpi.

Kirjan nimi on *Autio maa* (Otava, 1972) ja sen kirjoittaja T. S. Eliot, josta olin ehkä kuullut ennen tuota päivää; ainakin hänen nimensä resonoi muistini ja angloamerikkalaisen lyriikkakaanonin syövereissä jossakin Ezra Poundin ja John Keatsin kaltaisten runoilijoiden vierellä. Kokoelman ensimmäinen runo on *J. Alfred Prufrockin rakkauslaulu* (1915, suom. Leo Tiainen), ja se myös ainoa runo, jonka kirjasta luin. Koetin selailla muitakin runoja, messuta ääneen *Onttojen miesten* kohtalokkaita säkeitä, mutta palasin aina takaisin.

“Lähtekäämme siis, sinä ja minä, / kun ilta on levällään taivasta vasten / kuin eetterillä nukutettu potilas leikkauspöydällä.” Runon puhuja ja sen nimihenkilö, herra Prufrock, kutsuu minut omaan, yksityiseen helvettiinsä ja kieltää kyselemästä liikoja. Tartun herra Prufrockia kädestä ja annan hänen kiskoa minut paikkaan, joka osoittautuu tutuksi. Yksinäisyys, himo, estoisuus ja toiseuden kokemus nousevat pintaan hänen muistellessaan tunnetasolla vajavaiseksi jäänyttä elämäänsä ja kuvaillessaan skalpellintarkasti ne hetket, joina hän olisi voinut muuttaa elämänsä suuntaa — mutta jokin veti hänet aina takaisin.

Eliotin luomassa maailmassa kaikenlaiset paheet rehottavat syrjäkujien kupeissa: “[M]enkäämme, tiettyjen puoliautioiden katujen, / rauhattomien öiden mutisevien pakopaikkojen kautta / halpoihin yhden-yön hotelleihin / ja sahajauhotettuihin osterikellareihin.” On helppoa kuvitella runon puhujan, keski-ikäisen tai hieman vanhemman miehen, kulkevan näissä aistillisuuden raunioissa ja surkuttelevan ohitse lehahtaneita tilaisuuksia. Vaikka minun ei pitäisi samaistua Prufrockiin laisinkaan, voisin vaihtaa oman nimeni runon otsikkoon, eikä yhtäkään sanaa tarvitsisi muuttaa.

Ennen varsinaista runoa on italiankielinen katkelma Dante Alighierin Jumalaisesta näytelmästä, jonka Elina Vaara on suomentanut: “Jos vain uskoisin, että vastaan henkilölle / maailmaan takaisin palaavalle / ei hievahtaisi enää liekki tämä; / vaan koska milloinkaan ei tästä yöstä / elävä palannut, jos kuulin toden, / nyt vastaan pelkäämättä häväistystä.” On kuin lukijan, runon puhuttelun kohteen, siis minun, pitäisi luvata pysytellä hiljaa kaikesta näkemästäni. Salaisuus salaisuudesta, paljastus paljastuksesta - ihan kuin viattomina kouluiän ja varhaisnuoruuden aikoina.

Tämä seikkailu ei kuitenkaan ole lapsuuden lähimetsiä tai vieraiden kaupunkien valokylttien väkettä. Maailma, jonka T. S. Eliot runossaan luo, on lohduton yksinäisten ja rakkaudettomien aikuisten maailma, jonka siellä asuvat tuntevat läpikotaisin ja silti eksyvät joka kerta ulos astuessaan.

Luulin nuorempana, että aikuistuttuani löytäisin yhteyden ympäröiviin ihmisiin, ja voisoin heittäytyä spontaaneihin ihmissuhteisiin enkä vain katsella kaikkea ulkopuolelta. Niin ei käynyt. Täysi-ikäisyydestäni huolimatta olen edelleen kuin lapsi: en osaa puhua analyttiseen ja kylmänviileään sävyyn kuten toiset, olen kokematon ja arka - aivan kuin Prufrock, joka on minua huomattavasti vanhempi. “Vielä on oleva aikaa, vielä on oleva aikaa”, Eliot kirjoittaa, mutta onko? Aurinko laskee oranssinpunaisena, saapuu yö, ja yhä sekä minä että Prufrock kuljemme päämäärättöminä pitkin yksinäisyydeltä ja pelolta löyhkääviä katuja.

Usko pois, että olen tehnyt kaikkeni murtaakseni tämän lasiseinän, joka minun ja maailman välissä on. “Vaikka olen itkenyt ja paastonnut, itkenyt ja rukoillut, [...] / olen nähnyt suuruuteni hetken lepattavan.” Kuinka monet kerrat olenkaan koettanut näännyttää itseni nälkään ollakseni viehättävämpi, olen toivonut parempaa keskustelutaitoa, huumorintajua, älykkyyttä, mitä tahansa, joka saisi muut lepattamaan ympärilläni kuin yöperhoset. Jotkut ihmiset ovat kuin kärpäspaperia: muut tarttuvat heihin ja seuraavat joka paikkaan, tarjoavat palveluksiaan, kutsuvat juhliin ja jatkoille. Minä olen siili, joka puskee toiset kauemmaksi; ja jos joskus piikkini ovatkin alhaalla, nousevat ne heti pystyyn jonkun koettaessa tulla lähemmäksi.

Pahimpia ovat silti toiset ihmiset: He, jotka rakastuvat ensimmäisen kerran tosissaan yläasteella, kertovat poikaystävistään illanvietoissa, tekevät normin siitä, mikä minulle on ylitsepääsemättömän vaikeaa. He lukevat Cosmopolitania muunkin kuin sen viihdearvon vuoksi, eivät joudu viettämään puolta romanttisista elokuvista silmät suljettuina ja puhuvat vastakkaista sukupuolta oleville ihmisille muuallakin kuin kaupan kassalla. He, jotka ovat niin tuskastuttavan luonteavia, että itsensä tuntee vialliseksi.

“Ei! En ole prinssi Hamlet, enkä siksi aiottukaan;
olen hovimies, sellainen joka kelpaa
edistämään asioiden kulkua, auttamaan alkuun näytelmän tai kaksikin,
[...]
toisinaan, todella, melkein naurettava —
toisinaan melkein Narri.”

Jos jonkun fiktiivisen hahmon kärsimyksen kykenen myötäelämään, niin Prufrockin. Olen ulkopuolinen omassa näytelmässäni, pelkkä statisti, joka vain vilahtaa näyttämöllä nolostuen kaikesta huomiosta ja palaa sitten kulisseihin välttelemään katsekontaktia. Spottivalon loistoon astuminen vaatii kuitenkin paljon muutakin kuin muutaman strategisen askeleen ottamisen. “Uskallanko häiritä maailmankaikkeutta?” Prufrock kysyy, ja huolimatta siitä kuinka kovasti haluaisin sanoa kyllä, en voi sanoa mitään. Se, mikä monelle on vain tavallista seuraelämää tai hauskanpitoa, on minulle ja kaltaisilleni syvään päähän hyppäämistä, vapaapudotus kallionkielekkeeltä tai Atlaksen jalkapohjien kutittelua. Tavallinen *hei mitä kuuluu olen katsellut sinua pitkään* on minulle kuin maailmanjärjestyksen keikuttamista: pelottavaa, raskasta ja seurauksiltaan arvaamatonta.

“Naiset tulevat ja menevät huoneessa / puhellen Michelangelosta.” Asetun Prufrockin vierelle, tarkkailen myös noita naisia, jotka ovat älykkäitä, viehkoja ja tuskallisen kaukaisia. Tiedän, mitä hän ajattelee. Vaikka välimatka on vain muutaman askeleen verran, tuntuu ovensuusta toisten luokse käveleminen valtameren ylittämiseltä. Toiset vain jotenkin osaavat olla joukossa ja sulautua siihen; toiset eivät. Minä en. Olen kahlannut läpi fysiikan kaavat ja antiikin filosofit,

mutta kukaan ei opettanut, kuinka katsoa silmiin ja puhua yhtä aikaa, saati lähestyä tuntemattomia tai “pakottaa hetki käännekohtaansa”, kuten Eliot kirjoittaa.

“Ja olisiko kannattanut, lopultakaan,

[...]

sanoa: ‘Olen Lasarus, noussut kuolleista,

palannut kertomaan sinulle kaiken, olen kertova sinulle kaiken’ —

jos joku, asettaessaan pielusta naisen pään alle,

sanoisi: ‘Se ei ole lainkaan sitä mitä tarkoitin.

Se ei ole sitä, ei lainkaan.’”

Kuilu kokemattomuuden ja kokeneisuuden välillä tuntuu toisinaan syvemmältä kuin elämän ja kuoleman erottava raja. Jos Prufrock saisi joskus toiveensa täytettyä, muuttuisiko hän toiseksi? Muuttuisinko minä toiseksi, jos vain... Jos vain? Mielessäni välähtää kuva Prufrockista julistamassa rakkauden ilosanomaa kädet levällään, kädet kohotettuna taivasta kohti. Ehkä myös Prufrock tietää, että hänen näkemyksensä häneltä suljetusta maanpäällisestä paratiisista ovat mielikuvituksen tuotetta. Rakkautta kokematon ei voi tietää rakkaudesta mitään, kuten ei elävä kuolemasta; silti jokaisella on omat kuvitelmansa kummastakin.

Parisuhde ja rakastuminen ovat normeja kulttuurissamme. Ne vuotavat koko ajan lävitse elokuvista, kirjoista ja lehdistä. Tunnen läpikotaisin maailman, josta minulla ei pitäisi olla aavistustakaan. Tai kuten Eliot kirjoitti: “Olen jo tuntenut käsivarret, tuntenut ne kaikki.” Katselen elokuvia, jossa pääpari luo toisiinsa kaihoisia silmäyksiä ja yhtäkkiä vain tietää maagisesti, milloin on sopiva hetki suudelmalle. Luen kirjoja, joissa rakkaus on helppoa, antautuminen höyhänenkevyttä. Yksikään lukemieni tai katsomieni teosten päähenkilöistä ei koskaan ole pohtinut, kuinka rakastaminen muuttaa häntä itseään; kuinka niin erityinen kokemus ei voi olla vaikuttamatta koko minäkuvaan. Eikä yksikään heistä koskaan kysy: “‘Uskallanko minä?’ ja ‘Uskallanko minä?’”, ei, heille rakastuminen on luonnollista ja helppoa tai silkka ajan kysymys. Missä ovat minä, Prufrock tai kaltaisemme? Taide ja viihde jäljittelevät elämää vain siihen saakka, mikä on mukavaa ja yksinkertaista. En voisi kuvitellakaan HBO:n mainostavan uutta menestyssarjaa, jonka päähenkilö on nimeltään J. Alfred Prufrock ja tarinan aiheena hänen ihmissuhteensa, jotka eivät koskaan edes alkaneet.

“Olen kuullut merenneitojen laulavan, laulavan toisilleen. / En luule, että ne laulavat koskaan minulle.” Prufrock tekee jatkuvasti pesäeroa itsensä ja muun maailman välille. On hän ja sitten ovat ne toiset, fantasiaolennonomaiset naiset, merenneidot tai viehkeät teesalongin neidit, jotka puhuvat omaa käsittämätöntä kieltään. Tunnistan hänen tunteensa. Koska muu maailma tuntuu luoksepääsemättömältä, on helppoa käpertyä itseensä ja alkaa kuvitella olevansa muukalainen, syntymässä erotettu, ylitsepääsemättömän rotkon takana toisia tarkkaileva erakko. Ennen koetin kulkea toisten mukana, etsiä muista samoja irrallisuuden merkkejä kuin itsestäni, mutta yksi toisensa jälkeen he löysivät toisensa ja minä jäin hapuilemaan ilmaa tyhjin käsin.

Entä jos, entä jos? Kysymys pyörii mielessäni, piinaa minua, suomii, solvaa ja sättii. Suljettujen silmien takana välähtävät kaikki ne hetket, joina olisin voinut muuttaa suuntaa, uhmata maailmankaikkeutta, näyttää itselleni, että kykenen pudottamaan piikkini maahan ja päästämään ihmiset lähelleni. Junavaunussa eräässä kaukaisessa maassa kaksin erään nuoren miehen kanssa, teatterissa lavan takana verhon suojissa, yökerhossa aamun pimeinä tunteina... Jospa vain olisin tarttunut universumia rinnoista ja ravistellut.

On vaikea sanoa, onko Prufrockin tarina tarkoitettu lohdutukseksi vai varoitukseksi. Koko runon ajan hän korostaa sitä, kuinka on tuomittu kohtaloonsa. Melankolisesti hän toteaa: “Sillä olen jo tuntenut ne kaikki, tuntenut ne kaikki — / olen tuntenut illat, aamut, iltapäivät, / olen mitannut elämäni loppuun teelusikoilla.” Odottaako Prufrockin kohtalo minuakin? Ehkä ei. Prufrock, olkoonkin sympaattinen, on jollain tavalla katkera. Minä en, tai ainakin toivon niin. Uskon, että rohkeutta voi kerätä vielä vuosikymmenet. Vaikka Prufrock puhuukin ehkä itseksensä, tuntuu kuin hän puhuttelisi suoraan minua:

“Ja todellakin on oleva aikaa
[...]
aikaa sinulla ja aikaa minulla,
ja aikaa vielä satoihin epäröinteihin,
ja satoihin haaveisiin ja haaveitten karistamiseen,

ennen paahtoleivän ja teen nauttimista.”

Miksi Prufrock on tuonut minut tänne, näin kauas? Maisema alkaa näyttää ahdistavalta, se ei ole enää turhautuneisuutta vaan silkkaa surua, ikään kuin hyvästit. Eliot kirjoittaa: “Olemme viipyneet meren huoneissa [...] / kunnes ihmisäänet herättävät meidät, ja me hukumme.” J. Alfred Prufrockin rakkauslaulu päättyy kuolemaan, mutta minä jatkan; etsin edelleen mahdollisuuksia kuoreni suojista, tarkastelen maailmaa peloissani mutta silmät avoimina. Lähtekäämme siis.